

หลังสมัยใหม่กับความรู้ทางวิทยาศาสตร์ Post-modern and scientific knowledge

กิตติพัทธ์ โมราสุข*, พูลลาภ จันทร์เฉลิม**

บทคัดย่อ

บริบทเป็นความจริงที่จำเป็นสำหรับการอธิบายหรือสร้างทฤษฎี ความรู้ อำนาจ และความจริงในทางวิทยาศาสตร์เป็นความรู้ที่ถูกจัดให้อยู่สูงสุดในความรู้ทั้งปวงในยุคสมัยใหม่ ซึ่งอ้างว่า ความรู้แบบวิทยาศาสตร์ คือ ความรู้ที่จริงที่สุด เพราะปลอดจากค่านิยม และเป็นอิสระจากอุดมการณ์ทางการเมือง แต่ยุคหลังสมัยใหม่นั้นความรู้ อำนาจและความจริงแบบวิทยาศาสตร์ไม่ได้เป็นความรู้ที่จริงที่สุด และไม่ได้ปลอดจากค่านิยมจริง เนื่องจากความรู้ อำนาจและความจริงนั้นมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับบริบทตลอดเวลา

คำสำคัญ: สมัยใหม่, หลังสมัยใหม่, ความรู้

Abstract

The context is the fact that the need for explanation or theory of knowledge, power, and truth in scientific knowledge that was placed in the knowledge of all of the modern era, which claimed that scientific knowledge is the truth. The best it is free from values and the release of political ideology. But the post-modern knowledge. And the fact that scientific knowledge is not really possible. And not free from the actual values. Because knowledge and the fact that correlated closely linked to the context of the time.

Keyword: Modern, Post-modern, knowledge

* อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์, E-mail. kitti_phat2525@hotmail.com

** อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

1. บทนำ

ในช่วงระยะเวลาเปลี่ยนผ่านจากยุคสมัยใหม่(Modern) สู่ยุคหลังสมัยใหม่(postmodern) หรือในช่วงต้น ทศวรรษที่ 1960 มีนักสังคมศาสตร์หลายคนตั้งข้อสังเกตว่า ภาวะทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม กำลังมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยยะสำคัญ เป็นยุคที่ปัจเจกชนสูญเสียอัตลักษณ์ (Identity) ของตนไป เนื่องจากสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว นักสังคมวิทยาบางคนตั้งข้อสังเกตว่า ยุคหลังสมัยใหม่ (Post-modernity) กำลังเข้ามาแทนที่ยุคสมัยใหม่(modern) อันเป็นยุคที่สมมติฐานเกี่ยวกับความสมานฉันท์ในค่านิยมว่าด้วย ความเป็นเหตุผลตามหลักวิทยาศาสตร์ และอิสรภาพทางการเมืองกำลังถูกท้าทาย[†]

แนวคิดหลังสมัยใหม่เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความล้มเหลวของแนวคิดก่อนหน้านี้ นั่นกล่าวคือแนวคิดแบบสมัยใหม่ (Modern) โดยที่แนวคิดสมัยใหม่ส่วนมากเน้นไปที่ความคิดแบบเอกนิยมโดยที่ไม่มองถึงความรู้อื่นว่าจริง เช่น ความรู้ทางญาณวิทยาแบบ เรเน่ เดการ์ต (René Descartes) ที่แสดงให้เห็นความจริงแท้ของความรู้ ต้องเป็นความรู้แบบเหตุผล (Rationalism) เท่านั้นนอกเหนือจากเหตุผลและอย่างอื่นถือว่าเป็นเท็จหรือแบบ จอห์น ล็อก (John Locke) ที่ยืนยันเฉพาะความรู้แบบประสบการณ์เท่านั้น (Empiricism) และอาจกล่าวได้ว่าอิทธิพลทางความคิดแบบเอกนิยมเหล่านี้นำไปสู่ กระบวนการหาความรู้ทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยสังเกตได้จากการศึกษาทางประวัติศาสตร์ วรรณกรรมทางมนุษยวิทยา และที่หนักไปกว่านั้นก็คือการให้น้ำหนักของความรู้ไปที่วิทยาศาสตร์ว่ามีเหตุผลและถือว่าเป็น สิ่งที่สามารถพิสูจน์และตรวจสอบได้ จึงทำให้วิทยาศาสตร์เป็นอภิเรื่องเล่าที่มีความเป็นจริงมากกว่า เรื่องเล่าอื่น เช่นเรื่องเล่าของชน เผ่าล่าหู้ ลีซอ ที่เป็นชนกลุ่มน้อย ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย

เมื่อนำเกณฑ์การตัดสินความรู้แนวคิดแบบหลังสมัยใหม่มาประเมินจะทำให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำ และการตัดสินทางความรู้ในลักษณะแบบที่กล่าวมา พวกนักคิดสายหลังสมัยใหม่จึงพยายามโต้แย้งแนวคิดแบบสมัยใหม่โดยชี้ให้เห็นว่า สิ่งที่พวกเขากำลังทำอยู่ก็เพื่อที่จะ ต่อต้านแนวคิด ทฤษฎี แบบรวมศูนย์ รวมอำนาจ (Resisting grand narrative) หรือแม้กระทั่งวิทยาศาสตร์ (Attacking science) ซึ่งพยายามสงสัย (Skeptical attitude) รื้อสร้าง (Deconstruction) หรือเขียนประวัติศาสตร์ขึ้นใหม่ (Rewriting history) พร้อมกับการชี้ให้เห็นความจริงเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับบริบทของภาษานั้น หรือเรียกอีกอย่างว่าเกมส์ภาษา (Language game) หรือกล่าวอีกอย่างก็คือเป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับส่วนเล็กส่วนน้อย

ดังนั้น บทความชิ้นนี้เขียนขึ้นเพื่อต้องการสนับสนุน ญาณวิทยาแบบหลังสมัยใหม่ เพื่อสนับสนุนความรู้แบบชายขอบ และเพื่อต้องการชี้ให้เห็นถึงความสมเหตุสมผลว่าทำไมความรู้ชายขอบถึงถูกนับให้เข้าเป็นส่วน ว่าเป็นความรู้ชนิดหนึ่งมากกว่าที่จะเป็นความเชื่อ

[†] จตุรงค์ บุณยรัตนสุนทร, Michel Foucault กับ Postmodernism ,วารสารสหวิทยาการ ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (มกราคม-มิถุนายน, 2546), หน้า 197.

2. การเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายสู่ความเป็นหลังสมัยใหม่

แนวความคิดสำนักหลังสมัยใหม่มีอิทธิพลกับสภาพเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมที่เป็นกระแสสังคมในมุมกว้าง นักวิชาการที่ศึกษาเรื่องโพสท์โมเดิร์นมักกล่าวอยู่เสมอว่า แนวคิดสำนักยุคหลังสมัยใหม่ เป็นรูปแบบทางวัฒนธรรมของยุคสมัยใหม่ หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า ยุคหลังสมัยใหม่ ก็คือ ภาวะที่ขัดแย้งกับกระแสของยุคสมัยใหม่นั้นเอง ซึ่งเป็นสภาวะสังคมทุนนิยมมีการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมจนเกิดสังคมอุตสาหกรรมขึ้นและพัฒนาข้ามพ้นสังคมก่อนยุคสมัยใหม่

แนวความคิดของสำนักหลังสมัยใหม่มีผลกระทบอย่างยิ่งต่อความเชื่อมั่นในการศึกษาหาความรู้ทางสังคมศาสตร์ (Social Science) ซึ่งมีลักษณะการเป็นแบบขี้สงสัย (Skeptical Post-modernism) ที่เชื่อว่าไม่มีความจริง (truth) และสิ่งที่เหลืออยู่คือ การเล่นคำและความหมายและการเป็นสำนักยุคหลังสมัยใหม่แบบพ่ายแพ้ (Defeatist Post-modernism) เห็นว่าการอ้างถึงความจริง ก็คือ มายาคติ (Myth) เรื่องหนึ่งเท่านั้นเอง หรือรวมไปถึงการอ้างความเป็นไปได้ของการมีสังคม เนื่องจากสังคมจะถูกสถาปนาผ่านทางวาทกรรม (Discourse) ที่มีความลึ้นไหลอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น จึงทำให้เกิดการสั่นคลอนในการแสวงหาความรู้ทางสังคมศาสตร์อย่างมากเช่นกัน

Abercrombie, Hill and Turner ได้อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงที่เข้าสู่สภาพของยุคหลังสมัยใหม่ไว้ 4 ด้าน ด้วยกัน คือ ประการแรก ด้านสังคม (Social) พัฒนาการของทุนนิยมและอุตสาหกรรมในยุคหลังสมัยใหม่ ได้ก่อให้เกิดระบบชนชั้นทางสังคม ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดอันหนึ่งของโครงสร้างทางสังคม และในการแบ่งแยกกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมสำหรับยุคสมัยใหม่ แต่ยุคหลังสมัยใหม่นั้น ชนชั้นทางสังคมจะไม่มี ความหมาย/สำคัญมากนัก เพราะโครงสร้างทางสังคมจะกระจัดกระจายและก็มีความซับซ้อนเพิ่มมากขึ้นและแบ่งแยกกลุ่มทางสังคมก็มีหลากหลายขึ้น เช่น ชนชั้น และยังมีการแบ่งตามเพศชาติพันธุ์ และอายุ เป็นต้น ประการต่อมา ด้านวัฒนธรรม (Culture) โดยวัฒนธรรมจะมีบทบาทสำคัญในสังคมยุคหลังสมัยใหม่ชีวิตของปัจเจกบุคคล จะถูกมองว่ามีลักษณะที่เป็นสุนทรียศาสตร์หรือเป็นวัฒนธรรมมากขึ้น คือ เป็นการสร้างอัตลักษณ์ (Identity) ของปัจเจกบุคคล จะมีการสร้างตามทางเลือกของแต่ละบุคคลมากกว่า ประการที่สามเศรษฐกิจ ในสังคมสมัยใหม่จะอยู่ภายใต้การผลิตแบบสายพานที่ต้องมีจำนวนแรงงานที่ไม่มีความชำนาญในการผลิตที่จะทำการผลิตให้ได้มาก ๆ เพื่อที่จะมาสนองต่อความต้องการของตลาดซึ่งระบบนี้ถูกเรียกว่า “Fordism” แต่ในยุคหลังสมัยใหม่ ระบบเศรษฐกิจจะเป็นแบบ Post-Fordism คือ การผลิตจะเป็นแบบมีวิธีการจัดกลุ่มแบบเฉพาะ ไม่ได้เป็นการผลิตโดยมวลชน (Mass Product) และจะมีการใช้แรงงานที่มีความชำนาญในหลาย ๆ ด้าน ตลอดจนปรับเปลี่ยนเป็นตลาดที่มีการแบ่งส่วนความต้องการในการผลิตลักษณะที่แตกต่างกันและเป็นแบบเฉพาะ

และประการที่สี่ ด้านการเมือง สังคมสมัยใหม่จะมีรูปแบบการปกครองขนาดใหญ่ที่มีลักษณะเป็นรัฐสวัสดิการ (Welfare State) มีรัฐวิสาหกิจและมีการแทรกแซงทางเศรษฐกิจ ส่วนยุคหลังสมัยใหม่ รัฐ (State) จะมีการส่งเสริมการพึ่งตนเอง การแข่งขัน ระบบตลาด และรวมถึงวิสาหกิจส่วนตัวของเอกชน ผลคือ ระบบรัฐสวัสดิการจะลดลง รัฐวิสาหกิจจะถูกแปรรูป และรัฐบาลมีแนวโน้มที่จะปฏิเสธความรับผิดชอบในเรื่องเศรษฐกิจ

จากข้ออ้างข้างต้นชี้ให้เห็นได้ว่า ภาวะหลังสมัยใหม่นั้นได้มากับความเปลี่ยนแปลงในสังคมหลัง อุตสาหกรรม (Post-industrial Social) ดังในประเทศตะวันตกซึ่งก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวทางปัญญาและการสร้างสรรค์ด้านต่าง ๆ ในแนวทางที่เรียกว่า “หลังสมัยใหม่” (Post-modernism) นอกจากนั้นแล้วยังมีแนวทางและความคิด “หลัง” อื่นๆ อีกหลากหลายมากมาย เช่น Post-Marxism, Post-Communism และ Post-Colonialism ตามมาด้วย ความหลากหลายเหล่านี้สะท้อนโลกทรรศน์ทางความคิด อารมณ์และท่าทีที่มีต่อโลกในลักษณะที่ทำลายความคิดและความเข้าใจที่เราเคยมีอยู่ในเรื่องต่าง ๆ เป็นอย่างมาก

จันทน์ เจริญศรี เห็นว่าปัจจัยที่เปลี่ยนแปลงสู่แบบหลังสมัยใหม่ มีอยู่ 2 ประการ กล่าวคือประการแรกปัจจัยความเปลี่ยนแปลงในภาวะทางสังคม และปัจจัยการเปลี่ยนแปลงในเชิงปรัชญาว่าด้วยความรู้ ซึ่งปัจจัยอิทธิพลทั้งสองนี้จะเกี่ยวข้องกันอย่างลึกซึ้งในเชิงอิทธิพลดังกล่าว เพราะการอ้างความเปลี่ยนแปลงในภาวะทางสังคมย่อมนำไปสู่การตั้งคำถามต่อการเปลี่ยนแปลงในเชิงปรัชญาความรู้ที่ว่า มีความจำเป็นหรือไม่เพียงใดที่ต้องเปลี่ยนแปลงตามและขณะเดียวกันปรัชญาว่าด้วยการแสวงหาความรู้ก็อาจจะส่งผลกระทบก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในความเข้าใจที่มีภาวะทางสังคมด้วยเช่นเดียวกัน⁺

ดังนั้น ปัจจัยอิทธิพลต่อแนวความคิดหลังสมัยใหม่ตามแนวคิดของ จันทน์ เจริญศรีนั้น ย่อมอยู่กับบริบท นั่นคือ บริบททางด้านสังคมและบริบททางด้านการเปลี่ยนแปลงในเชิงปรัชญาว่าด้วยความรู้ ซึ่งทั้งสองนี้เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดวาทกรรมว่าด้วยความจริงและความรู้ที่เรากำลังสำรวจอยู่

3. ท่าทีของแนวคิดหลังสมัยใหม่กับความเป็นภววิสัยของความรู้

บริบทเป็นความจริงที่จำเป็นสำหรับการอธิบายหรือสร้างทฤษฎี ดังนั้น สิ่งที่เกิดขึ้นจริงกับมนุษย์ไม่ว่าเป็นเหตุการณ์หรืออะไรก็ตามจึงไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นสิ่งเดียวกันหรือเหมือนกัน/สอดคล้องกันกับเนื้อหา/สาระสำคัญตามที่ทฤษฎีได้จัดลำดับเอาไว้ เรื่องนี้เป็นประเด็นที่สำคัญ เพราะ บริบทเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการเลือก หรืออาจกล่าวได้ว่ามันคือ บริบทของการเกิดขึ้นของ

⁺ จันทน์ เจริญศรี, โฟล์มเดรินส์และสังคมวิทยา, (กรุงเทพฯ: วิชาฯ, 2544), หน้า 2

ปรากฏการณ์ในแต่ละวันเหล่านั้น คำถามที่เป็นกุญแจสำคัญ ณ ที่นี้ก็คือ ทำไมการปฏิเสธหรือการละเลยบริบทจึงเป็นสาเหตุสำคัญแห่งการ พังทลายของทฤษฎี⁵

ผู้เขียนสังเกตว่า ลักษณะที่สำคัญๆของแนวคิดหลังสมัยใหม่นิยม ประการแรก ปฏิเสธความเป็นสากลนิยม หมายความว่า ปฏิเสธแนวคิด ทฤษฎีที่เชื่อมั่นว่าสามารถอธิบายโลกหรือสรรพสิ่งได้อย่างครอบคลุมตามแนวคิดของยุคสมัยใหม่อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากยุคแห่งความรู้แจ้ง (Enlightenment) ที่ยกย่อง เชิดชูความเป็นองค์ประธานที่สูงส่งของมนุษย์ เกิดการตั้งคำถามต่อการเสนอภาพตัวแทนที่มีความเชื่อพื้นฐานว่าสามารถเขียนอธิบายโลกได้ดังกระจกสะท้อนความจริง หรือการทำให้ความจริงได้ปรากฏขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง แนวคิดหลังสมัยใหม่มองว่าการเสนอภาพตัวแทนเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เพราะการเสนอภาพตัวแทนหนึ่งๆต้องอาศัยขึ้นอยู่กับภาพตัวแทนอื่นด้วย ดังนั้นการเสนอภาพตัวแทนจึงไม่ใช่เป็นการสะท้อนความเป็นจริงประการใดแต่กลับเป็นภาพที่แสดงออกถึงความต้องการที่จะครอบงำทางอุดมการณ์ ประการต่อมาปฏิเสธจุดมุ่งหมายทางสังคม หมายความว่า จะปฏิเสธความคิดที่เชื่อว่าสังคมมีการเคลื่อนไหวไปอย่างมีจุดมุ่งหมายตามวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ รวมทั้งการตั้งข้อสงสัยในแนวคิด ทฤษฎีต่างๆที่เชื่อว่าสามารถอธิบายและทำความเข้าใจโลกและจักรวาลได้ และสามารถดัดแปลง จัดการ ควบคุมได้ สิ่งต่างๆ เหล่านี้ได้เป็นไปในทิศทางที่มุ่งตอบสนองต่อความต้องการและความก้าวหน้าของมนุษย์ ประการที่สาม ปฏิเสธสังคมอุดมคติ หมายความว่า แนวคิดนี้จะตั้งข้อสงสัยและเคลือบแคลงต่อสังคมอุดมคติ เพราะเห็นว่ามนุษย์มีความศรัทธาต่อความก้าวหน้าวิวัฒนาการทางสังคม การต่อสู้ทางชนชั้น ทำให้มีคนจำนวนมากต้องเสียชีวิตลงในนามของความเสียสละ ความจงรักภักดี และอุดมคติ การมุ่งมั่นในจุดมุ่งหมายของประวัติศาสตร์เพื่อสร้างสังคมอุดมคติจึงก่อให้เกิดสงครามและความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ ในระยะเวลาต่อมานั่นเอง

อาจกล่าวได้ว่า แนวคิดหลังสมัยใหม่ตั้งคำถามกับความเชื่อที่ว่า ความรู้นั้นเหมือนกระจก ส่วนโลกก็เหมือนวัตถุที่เราจะเอากะจกไปส่องให้เห็นได้อย่างถ้วนทั่ว สำหรับหลังสมัยใหม่แล้ว วัตถุนั้นอยู่ห่างไกลจนไม่มีทางที่กระจกบานใดจะส่องได้ทั่วถึง และการจ้องมองวัตถุนั้นก็สัมพันธ์อย่างมากกับตัวตนและตำแหน่งแห่งที่ของบุคคลผู้ถือกระจกเอง ภาพในกระจกเป็นเพียงภาพตัวแทนของความจริง แต่ก็เหมือนภาพตัวแทนทั่วๆ ไป คือ ถึงอย่างไรมันก็ไม่ใช่และไม่มีวันจะเป็นความจริงไปได้** แนวคิดหลังสมัยใหม่ได้เสนอให้ใช้พหุวิธี(Multiple methodologies) และมองปัญหาจากทัศนภาพที่หลากหลาย (Multiple perspectives) ในการเข้าถึงความจริง และที่

⁵ ออร์ทอย อาจอา(แปล), พื้นสังคมศาสตร์:ทำไมการวิจัยทางสังคมจึงล้มเหลวและจะทำให้ประสบความสำเร็จได้อย่างไร? (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คบไฟ. 2546), หน้า 96.

** คีโรม คัลมโพบูลย์,โพสต์โมเดิร์นคืออะไร: จากปฏิกริยาแบบมาร์กซ์สู่การเมืองแบบปฏิบัตินิยม,ในวิถีทรรศน์ ชุต โลกาวัดน์: ทฤษฎีและความรู้ในยุคโลกาวัตน์, (กรุงเทพฯ: อมรินทร์ดิงแอนด์พับลิชชิง. 2544)หน้า 70.

สำคัญต้องตระหนักด้วยว่า แม้จะทำเช่นนั้นแล้วก็ยังไม่อาจอ้างได้ว่า ผลของการศึกษาสามารถสะท้อนความเป็นจริงได้อย่างเท่าเทียม⁺⁺

จากที่ประเด็นในข้างต้นทำให้เห็นว่า แนวคิดเกี่ยวกับหลังสมัยใหม่ ไม่เห็นด้วยกับการใช้อำนาจครอบงำทางความคิด ไม่เห็นด้วยกับการใช้วิธีวิทยาแบบใดแบบหนึ่งเพียงแบบเดียว นั่นคือให้ความสำคัญกับความหลากหลาย และเป็นการท้าทายความรู้ ความจริงในวิธีการหาความรู้แบบปฏิฐานนิยม (Positivism) วิทยาศาสตร์ และเหตุผลนิยมอีกด้วย อย่างไรก็ตาม แนวคิดหลักของหลังสมัยใหม่เป็นเรื่องการต่อต้านและการปฏิเสธระบบหรือสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่ในสังคม อันเป็นผลผลิตของยุคสมัยใหม่ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสถาบันหรือเรื่องของระบบเปิด ซึ่งลักษณะที่สำคัญดังกล่าว เป็นเพียงวาทกรรมชุดหนึ่งเท่านั้นในการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมตามแนวคิดหลังสมัยใหม่ แต่ผู้เขียนเชื่อว่ายังมีวาทกรรมอีกชุดหนึ่งที่อยู่เบื้องหลังของวาทกรรมดังกล่าว อย่างที่กล่าวมาแล้วว่า ในการอธิบายเรื่องความรู้ (Knowledge) อัตลักษณ์ (Identity) และความจริง (Reality) ทุกสิ่งทุกอย่างตามแนวคิดหลังสมัยใหม่ล้วนแล้วแต่เป็นวาทกรรมทั้งสิ้น และที่สำคัญคือ หลังสมัยใหม่ทำให้เรารู้จักคิดแบบองค์รวม/หลากหลายมากขึ้น โดยเราต้องใช้วิธีพหุศาสตร์และอาศัยระบบความคิดและวิธีการวิเคราะห์ที่หลากหลายมากขึ้นเช่นเดียวกัน

4. สรุปวิเคราะห์

ในปัจจุบันเมื่อพูดถึงความรู้ เราอาจจะลองตั้งคำถามกับนักเรียนที่เดินผ่านหรือนักเรียนในห้องเรียนของเราเองว่า อะไรคือความรู้ ความรู้กับความเชื่อต่างกันอย่างไร คำตอบที่ได้อาจจะมียาสองแนวทางด้วยกันกล่าวคือ ประการแรกความรู้ต้องเป็นแบบวิทยาศาสตร์คือต้องสามารถตรวจสอบได้ อย่างเป็นเหตุเป็นผล สิ่งใดที่อยู่ในกรอบของวิทยาศาสตร์สิ่งนั้นถือว่าเป็นความรู้ ประการที่สองความรู้บางอย่างไม่จำเป็นต้องใช้วิธีการแบบทางวิทยาศาสตร์ก็ถือว่าเป็นความรู้ได้ ซึ่งถ้าประเมินจากวิธีการทั้งสองโดยความรู้สึกแล้วจะเห็นได้ว่า ความรู้ในกรอบหรือวิธีการแบบวิทยาศาสตร์จะมีน้ำหนักมากกว่า ความรู้ที่อยู่นอกเหนือจากวิธีการทางวิทยาศาสตร์ จึงถือว่าเป็นความเชื่อ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าในโลกปัจจุบันความรู้แบบวิทยาศาสตร์เหมือนจะเป็นฐานในการรองรับว่าสิ่งใดจะจริงได้สิ่งนั้นต้องผ่านการตรวจสอบหรือการกลั่นกรองวิทยาศาสตร์เสียก่อน จึงทำให้ความรู้ใดก็แล้วแต่ที่มาจากกรับรองจากวิทยาศาสตร์หรือนักวิทยาศาสตร์สิ่งนั้นถือว่าเป็นจริง การที่เราให้ความรู้แบบวิทยาศาสตร์เป็นองคาพยพเหนือกว่าศาสตร์อื่น ทำให้ความรู้แบบวิทยาศาสตร์มีอำนาจในการชี้นำหรือตัดสินว่าสิ่งใดจะเป็นความจริงหรือความรู้หรือความเชื่อ

ผู้เขียนเห็นว่าการที่เราประเมินว่าสิ่งใดจะเป็นความรู้สิ่งนั้นต้องผ่านขั้นตอนแบบวิทยาศาสตร์ ที่ตรงนี้ผู้เขียนขอเรียกว่าการปลุกเสกแบบวิทยาศาสตร์ กล่าวคือเปรียบเสมือนพระ

⁺⁺ จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร, Michel Foucault กับ Postmodernism ในวารสารสหวิทยาการ ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (มกราคม-มิถุนายน, 2546), หน้า 204

เครื่อง การจะเป็นพระเครื่องที่ดีและจริงจะต้องมากจากการปลุกเสกจากพระเกจิที่มีชื่อเสียง ถ้าได้รับการปลุกเสกจากท่านเหล่านี้รับรองได้ว่าของจริง ความรู้ก็เหมือนกันเมื่อผ่านการปลุกเสกจากนักวิทยาศาสตร์ก็เป็นอันว่านี่ของจริง เลยทำให้ความรู้แบบอื่นมีความเป็นจริงน้อยกว่า ซึ่งตรงนี้อาจอยู่ในกรอบการอธิบายแบบหลังสมัยใหม่ถือว่า การที่เรานำกรอบการประเมินความรู้แบบวิทยาศาสตร์มาตัดสินองค์ความรู้แบบอื่น อย่างเช่นความรู้การทำไร่ ไถนา การเกษตร แบบชาวบ้านหรือชนเผ่า ถือว่าเป็นสิ่งที่นักคิดหลังสมัยใหม่เห็นด้วย เคยมีอาจารย์ศิลปะท่านหนึ่งเคยเล่าให้ผู้เขียนฟังว่าในตอนเด็กอาจารย์เคยมีเพื่อนเป็นชาวเขา วันหนึ่งก็ออกไปหาของป่าด้วยกันขา กลับก่อนเข้าบ้านนั้น เพื่อนของอาจารย์ก็บอกว่าแสร้งหรือป่าวว่าดินแบบไหนปลูกอะไรดีไม่ ขึ้นไม่ขึ้น เพื่อนของอาจารย์เอาปลายมีดจิ้มเข้าไปหน้าดินแล้วมีดินติดขึ้นมา เขาก็บอกว่านี่เป็นดินเหนียวปลูกพริกไม่ค่อยดี แต่ถ้าเอามีดปักหน้าดินแล้วดึงขึ้นมาไม่มีดินติดปลายมีดขึ้นมา อันนี้เหมาะแก่การปลูกพริก จากเรื่องเล่าของอาจารย์ที่ผู้เขียนยกมานี้ ในทัศนะของนักคิดแบบหลังสมัยใหม่ก็ถือว่าเป็นความรู้ได้เช่นเดียวกันเหมือนกับความรู้ที่ปรากฏในวิทยาศาสตร์ ตรงนี้ผู้เขียนก็เห็นด้วยกับการโต้แย้งของนักคิดหลังสมัยใหม่ที่ว่าวิทยาศาสตร์เองไม่ใช่ทั้งหมดของความรู้ แต่ยังมีความรู้ที่เป็นจริง นอกเหนือจากวิทยาศาสตร์อีก ความแบบที่ว่านี้อาจจะเน้นไปที่การให้คุณค่า มากกว่ามูลค่า หรือข้อเท็จจริงแบบวิทยาศาสตร์ เช่นความรู้แบบศาสนา แบบชาวบ้าน แบบชนเผ่า

ประเด็นดังกล่าวนี้ผู้เขียนเห็นว่าสิ่งเหล่านี้ถึงแม้ไม่ได้แสดงข้อเท็จจริง แต่ความรู้เช่นนี้ก็มีคุณค่าของมันอย่างที่ว่าวิทยาศาสตร์ไม่มี หรือถ้าหากเราจะโต้แย้งโดยการถกหรือสร้าง ก็สามารถกระทำได้ผ่านภาษาของวิทยาศาสตร์เอง โดยอาจเริ่มจากคำถามง่ายว่า เราจะมั่นใจได้อย่างไรว่าสิ่งที่วิทยาศาสตร์เสนอนั้นจริงแท้แน่นอน ในขณะที่นักวิทยาศาสตร์เองก็ยังโต้แย้งและไม่ลงรอยกับข้อสรุปบางเรื่องอยู่ เช่น ความรู้แบบจกवालวิทยา นักวิทยาศาสตร์ได้พยายามเสนอโน่นนั่นนั้น ทำให้เราทราบที่ไปที่มาของจกवालนี้ว่าเกิดขึ้นมาได้อย่างไร ก่อนจะมาเป็นโลกที่เราอาศัยอยู่นี้ผ่านอะไรมาบ้าง และท้ายที่สุดจกवालจะมีจุดจบเป็นอย่างไร สิ่งเหล่านี้ถ้าเองตามความเป็นจริงเราไม่สามารถมั่นใจได้เลยว่า มันจะจริงอย่างที่นักวิทยานำเสนอ เพราะโดยพื้นฐานการรับรู้ทางอายตนะของเราเองก็มีอยู่อย่างจำกัด การอธิบายด้วยข้อความเช่นนี้เมื่อเราประเมินผ่านภาษาจะอาจถือว่าเป็นเท็จก็ได้เพราะ เมื่อตรวจสอบด้วยข้อเท็จจริงผ่านอายตนะแล้ว ข้อความที่ปรากฏนั้น ไม่ตรงกับการรับรู้ของเราถึงต่อให้นักวิทยาศาสตร์จะใช้เครื่องมือในการช่วยขยายการรับรู้ของเราก็ตามที่แต่สิ่งนี้ก็ยิ่งรอการตรวจสอบเพื่อยืนยันข้อเท็จจริงว่าท้ายที่สุดสิ่งนี้นักวิทยาศาสตร์ยืนยันจะเป็นจริงอย่างนั้นหรือไม่

ตัวอย่างต่อไปนี้อาจช่วยให้เห็นภาพจากประเด็นข้างบนได้ชัดเจนขึ้น สมมติเราตั้งคำถามว่า มีสิ่งอยู่สองสิ่งที่เราต้องการตรวจสอบความจริง สิ่งแรกคือ ผี อีกสิ่งหนึ่งคืออะตอม (Atom) ถ้าหากเราใช้แนวคิดญาณวิทยาแบบสมัยใหม่เป็นฐานในการแสวงหาความจริง หรือเป็นเกณฑ์การตัดสิน สิ่งที่พบจากการนิยามคำสองคำนี้จะต่างกันกล่าวคือ ผีจะเป็นความเชื่อ

ความจริงทางวิทยาศาสตร์เสนอจึงเป็นสิ่งที่มีความเปลี่ยนแปลงได้ทุกเมื่อ การเปลี่ยนแปลงนี้ เราในฐานะผู้รับรู้จึงไม่ควรตัดสินว่า ความรู้แบบวิทยาศาสตร์นั้นจะจริงเสมอไปและวิทยาศาสตร์เองก็ไม่ได้เป็นศูนย์กลางขององค์ความรู้ทั้งหมด หากแต่เป็นเพียงองค์ความรู้หนึ่งหรือศาสตร์หนึ่งที่มีความเท่ากันกับความรู้อื่น ดังนั้นผู้เขียนจึงมองว่าความเป็นอื่นของเรื่องเล่าในฐานะความรู้แบบ ชนเผ่า หรือชุมชน ก็ได้ต่างอะไรจากความรู้แบบวิทยาศาสตร์

บรรณานุกรม

- จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร. Michel Foucault กับ Postmodernism ,วารสารสหวิทยาการ ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 มกราคม-มิถุนายน, 2546.
- จันทน์ เจริญศรี. โฟล์คโมเดิร์นส์และสังคมวิทยา. กรุงเทพฯ: วิชาฯ, 2544.
- อรทัย อาจอำ(แปล). พื้นสังคมศาสตร์:ทำไมการวิจัยทางสังคมจึงล้มเหลวและจะทำให้ประสบความสำเร็จได้อย่างไร?. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คบไฟ. 2546.
- ศิริโรตม์ คล้ามไพบูลย์. โฟล์คโมเดิร์นคืออะไร: จากปฏิกิริยาแบบมาร์กซ์สู่การเมืองแบบปฏิบัตินิยม.ในวิถีทรรศน์ ชุต โลกาภิวัตน์: ทฤษฎีและความรู้ในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ดั่งแอนด์พับลิชชิ่ง. 2544.